

પ્રયત્ન કરવો અને પુનઃ પ્રયત્ન કરવો

૧ એપ્રિલ, ૨૦૧૮

આત્મીય પાઠકો,

મારા અંતરમાં ક્યાંક મને એવું લાગી રહ્યું છે કે એપ્રિલ મહિનો ખરેખર થોડા દિવસ પહેલાં જ શરૂ થઈ ગયો હતો. જ્યારે તેનું આગમન થયું ત્યારે એ વસંતની લહેર અને પૂર્ણ પ્રભાવ અને માધુર્યથી પૂરિત હતો જાણે વાંસળીના સુમધુર સ્વર સંપૂર્ણ વાતાવરણને ગુંજિત કરી રહ્યા હોય; તે કવિતામય થઈ ગયો હતો. અને કવિતા પણ કોઈ સાધારણ કવિતા નથી, પણ એવી કવિતા જે તમારું મન એ સમજે કે શું થઈ રહ્યું છે, તે પહેલાં તમારા હૃદયમાં ઊતરી જાય; એવી કવિતા જે મૌનથી એટલી જ સમૃદ્ધ છે જેટલી ભાષાથી, અને તે મૌનમાં તમારા દિલની ખ્વાહિશ, તમારા હૃદયની ઇચ્છા વિશે કોઈ વાત વ્યક્ત કરવામાં આવી છે. આપણા પરમપ્રિય ગુરુમાઈજીએ એક કવિતા લખી છે, અને તે સિદ્ધયોગ પથ વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ છે જેથી આપણે તેને વાંચીએ અને તેનું અધ્યયન કરીએ — ફરી વાંચીએ, અને ફરી તેનું અધ્યયન કરીએ, તેની સાથે રહીએ અને જર્નલમાં આપણી સમજ અને અનુભવ વ્યક્ત કરીએ. તે શ્રીગુરુમાઈ સાથે ‘સત્સંગ’ છે, ઈસ્ટરના આ સમાહના અંતે, નવા મહિનાની શરૂઆત મનાવવાની બીજી કોઈ વધુ સારી રીત હું વિચારી જ નથી શકતી.

વાસ્તવમાં, કવિતા એક મુખ્ય માધ્યમ બની રહી છે જેના દ્વારા સંપૂર્ણ સાર્વભૌમિક સંઘર્ષનાં લોકો શ્રીગુરુમાઈનાં આ વર્ષના સંદેશની અનુભૂતિ કરી રહ્યાં છે અને તેને વ્યક્તરૂપ આપી રહ્યાં છે. વાત તો બિલકુલ યોગ્ય લાગે છે. શું એ સાચું નથી કે મોટાભાગની સર્વોત્કૃષ્ટ કવિતા એવી લાગે છે જાણે કે કોઈ વ્યક્તિના તેના પોતાના અંતરાત્મા સાથે થઈ રહેલા સંવાદની ઝલક આપી રહી હોય? અને પછી કવિતાઓમાં નિરંતરતાનો ભાવ અંતર્નિહિત છે. કવિતા વાસ્તવમાં ક્યાંથી શરૂ થાય છે? તે ક્યાં પૂરી થાય છે? હા, સાચે જ કવિતામાં એક પહેલો શબ્દ હોય છે અને એક છેલ્લો શબ્દ, પરંતુ તેને વાંચવાથી તમને લાગે છે કે વાસ્તવમાં, તે ચાલતી જ રહે છે. લેખક સત્સંગ કરી રહ્યા હોય છે અને તમને તે સત્સંગની કોઈ વિશિષ્ટ ક્ષણની રહસ્યમય ઝલક આપવામાં આવી છે.

જ્યારે આપણે વર્ષના ચોથા મહિનામાં પ્રવેશ કરી રહ્યાં છીએ ત્યારે નિરંતરતાનો આ વિચાર ઘણો આકર્ષક છે. કવિતા વાંચવાથી આપણને જે અનુભવ થાય છે, તેને આપણે આપણા દૈનિક જીવનમાં વાસ્તવિક રૂપ કેવી રીતે આપી શકીએ? સત્સંગના આપણા અનુભવને આપણે કેવી રીતે “ચાલુ રાખીએ”? શું કરવાથી આપણી પાસે ‘સત્સંગ’ની વધુ ક્ષણો હોય અને કેવી રીતે એ ક્ષણોના આપણા અનુભવમાં વધુ ગહનતા, સામર્થ્ય અને પરિપક્વતા આવે?

કદાચ તમે પહેલાંથી જ ઉત્તરનું અનુમાન લગાવી દીધું હશે. તમારા અનુભવમાં એક ચોક્કસ પ્રકારની નિરંતરતા લાવવા માટે એ અતિ આવશ્યક છે કે તમારા પ્રયત્નમાં પણ નિરંતરતા હોય. તમારે પ્રયત્ન કરવો પડશે અને પુનઃ કરવો પડશે અને ફરી, એકવાર પુનઃ કરવો પડશે.

હવે પ્રશ્ન એ ઊઠે છે કે આપણી આ સમજનું આચરણ કેવી રીતે કરવું. તમારો સંકલ્પ ગમે તેટલો સારો કેમ ન હોય, સાધનામાં ઊડે જવા માટેની તમારી લલક ગમે તેટલી તીવ્ર કેમ ન હોય, તોપણ, ઉદાહરણ તરીકે બની શકે કે. . . તમે વ્યસ્ત થઈ જાઓ. તમારાં કાર્યોની સૂચિ એટલી લાંબી થઈ જાય કે તેને પૂરાં કરવાનું અસંભવ લાગે. અથવા તો બની શકે કે તમારું ધ્યાન વિચલિત થઈ જાય; તમારી ચારે બાજુ એવી અગણિત વસ્તુઓ હોય જે તમને ઉશ્કેરી રહી હોય, જાતજાતના અવાજો તમારા બોધની સીમાઓને તોડીને તમને પ્રભાવિત કરતા હોય અને તમારું ધ્યાન અહીં-તહીં ખેંચાઈ રહ્યું હોય.

આ બધું ભલે કેટલું પણ સાચું હોય — પણ તેમાં કોઈ શંકા નથી કે તમે વ્યસ્ત છો અને સાચે જ ઘણું બધું ઘટી રહ્યું છે — તોપણ બસ એક ક્ષણ માટે હું તમને વિનંતી કરીશ કે તમે તમારી આ વાર્તામાંથી બહાર આવી જાઓ. આ બાબતમાં શરૂઆતમાં તમે જેટલું વિચાર્યું હોય, જો તમારી જવાબદારી તેનાથી થોડી વધુ હોય અને તેની સાથે તમારું સામર્થ્ય પણ, તો શું થાય? શું એ સાચું નથી કે તમારા જીવનમાં અગણિત પ્રવૃત્તિઓ હોય છે જે કોણ જાણે કેટલા આવેશ અને ચિંતાનું નિર્માણ કરે છે, તોપણ તેમાં ફસાઈને રહેવાનું સરળ જ નહીં પરંતુ સંતોષદાયક પણ લાગે છે? પોતાની સાથે થોડો સમય વિતાવવા કરતાં, પોતાનામાં પરિવર્તન લાવવા કરતાં, પોતાના અંતરમાં જોડાવાનો વારંવાર પ્રયત્ન કરવા કરતાં આ વસ્તુઓમાં ફસાઈ રહેવાનું વધુ સહેલું લાગી શકે છે.

જોકે આને સ્વીકારવાની તમારી ઇચ્છા ન હોય તોપણ તમારા અંતરમાં કંઈક છે, ભલે તમે તેને તમારું અંતઃકરણ કહો, અથવા તો ધર્મ કે કર્તવ્યપરાયાણતા કહો, તમારા અંતરમાં ક્યાંક તો તમને એ ખબર હોય છે કે પરિવર્તનની શરૂઆત સ્વયં તમારાથી જ થાય છે. તમને કદાચ યાદ હશે કે ગુરુમાઈજીએ વર્ષ ૨૦૧૮ના પોતાના સંદેશ પ્રવચનમાં આના વિશે જ કહ્યું હતું. તેથી જ્યારે તમને એમ લાગે કે તમારો ઉત્સાહ મંદ પડી રહ્યો છે અથવા તમે એ મૂંઝવણમાં છો કે કેવી રીતે આગળ વધવું ત્યારે તે ક્ષણોમાં તમારી અંદર પ્રેરણા આપનારી એ શક્તિને યાદ કરવી મદદરૂપ છે. તમારા એ વચન સાથે જોડાઈ જાઓ જે યુગો-યુગો પહેલાં તમે પોતાને આપ્યું હતું, એ આત્મવિશ્વાસ સાથે જોડાઈ જાઓ, જે કોણ જાણે કેટલા જન્મ જન્મમાંતર પછી તમારી અંદર ઉત્પન્ન થયો છે. તમારા પ્રયત્નનું પરિણામ કોઈ દિવસ તમને સ્પષ્ટ દેખાય અને બની શકે કે કોઈ દિવસ ન પણ દેખાય. એ સમજી લો કે આમ થવું ઠીક છે. બસ પ્રયત્ન કરતા રહો.

૧૭મી સદીના ભારત, મહારાષ્ટ્રના મહાન સંતકવિ તુકારામ મહારાજે એકવાર કહ્યું હતું,

ઓલે મૂળ ભેદી ખડકાચે અંગ । અભ્યાસાસી સાંગ કાર્યસિદ્ધી ॥

નવ્હે એસે કાંહી નાહી અવઘડ । નાહી કઈવાડ તોચ વરી ॥

જેવી રીતે ઘરતીની અંદર વધી રહેલા,
એક વૃક્ષનાં ભીનાં અને નવાં નવાં કોમળ મૂળ પથ્થરને પણ ભેદી શકે છે,
તેવી જ રીતે નિરંતર પ્રયત્ન (અભ્યાસ) દ્વારા બધાં કાર્યો સંપન્ન થઈ શકે છે.^૧

આ પંક્તિમાં આપેલી ઉપમાનું ચિત્ર કેટલું મોહક અને બોધપ્રદ છે. છોડ તો બસ એટલું જાણે છે કે તેણે ખીલવાનું છે. અને તેથી તે નિરંતરતા સાથે, એકાગ્રતા સાથે, દૃઢનિશ્ચય સાથે આગળ વધતો રહે છે, ઘરતીમાંથી પોતાનો રસ્તો બનાવતો જાય છે અને જરૂર પડે તો પથ્થરને પણ ભેદી નાંખે છે, માત્ર એટલા માટે કે તેણે એ જ કરવું જોઈએ.

તે ઘણું મોહક પણ છે કે કેવી રીતે તુકારામ મહારાજ ‘ઓલે’ એટલે કે ‘ભીના’ કે ‘નવાં નવાં કોમળ’ છોડનાં મૂળનું વર્ણન કરે છે. વિચાર કરો, જો તમારો પ્રયત્ન વૃક્ષનાં નવાં નવાં મૂળ જેવો હોય, જો એ ઘરતીમાંથી બસ હમણાં જ અંકુરિત થતાં છોડનાં નરમ-મુલાયમ મૂળ જેવો હોય તો તમારે માટે તેનો શું અર્થ છે. આવા પ્રયત્નમાં અમુક વિશિષ્ટ ગુણ હોવો જોઈએ, જેમ કે એક તો તેમાં સૂક્ષ્મતા હોવી જોઈએ અને સાથેસાથે તેમાં તાજગી, નવીનતા અને ઉત્સાહ તેમજ તત્પરતાનો ભાવ હોવો જોઈએ. જ્યારે તમે સત્સંગને અભ્યાસમાં ઊતારવાનો પ્રયત્ન કરો ત્યારે જો તમે તેને તમારા પહેલાં પ્રયત્નની જેમ કરવાની કોશિશ કરો તો, . . . પછી ભલે તે તમારો ૧૦મો કે ૨૫મો કે ૬૦૦મો સત્સંગ કેમ ન હોય? તે રીતનો પ્રયત્ન કરવાનો તમારો અનુભવ કઈ રીતે જુદો હશે?

સિદ્ધયોગ પથ પર આપણે વિભિન્ન નવી શરૂઆતનું સન્માન કરીએ છીએ — તેમાંનું એક છે વસંતઋતુનું ખીલવું — જેથી આપણે પોતાને યાદ અપાવી શકીએ કે કોઈપણ સમયે આપણે આપણી સાધનાને ફરીથી એક નવા રૂપમાં શરૂ કરી શકીએ છીએ. ગુરુમાઈજીના સંદેશનો અભ્યાસ કરવાની દરેક ક્ષણ બિલકુલ આવી જ હોઈ શકે છે — એક ક્ષણ, એક નવી ક્ષણ જેને પકડીને આપણે તેમાંથી ભરપૂર લાભ મેળવી શકીએ છીએ. તેથી હું તમને પ્રોત્સાહિત કરું છું કે તમે આવનારા અઠવાડિયાઓમાં એ બાબતનું ધ્યાન રાખજો કે એ શું છે જે તમને પ્રેરણા આપે છે, એ શું છે જે તમને તમારી સાધના પ્રતિ નવીનતાનો ભાવ બનાવી રાખવામાં મદદ કરે છે.

અને આવું કરવા માટે સિદ્ધયોગ પથ વેબસાઇટથી તમને મદદ મળશે, જ્યાં તમને નવા વર્ષના સંદેશનું અધ્યયન કરવાની વિભિન્ન રીતો, વિભિન્ન દૃષ્ટિકોણ પ્રાપ્ત થશે. ઉદાહરણ તરીકે, વેબસાઇટ પર ઘણી કવિતાઓ આપવામાં આવશે. આ મહિનાથી, વેબસાઇટ પર એક વિભાગ શરૂ થશે, જે સંતો અને સિદ્ધોની કવિતાઓ પ્રત્યે સમર્પિત હશે; સામાન્ય લોકો સુધી ‘સત્સંગ’ ઉપલબ્ધ કરાવવાની આ સંતોની ધરોહરના ગુણગાન શ્રીગુરુમાઈએ વર્ષ ૨૦૧૮ના પોતાના સંદેશ પ્રવચનમાં કર્યાં હતાં.

વેબસાઇટ પર એક વાર્તા પણ આપવામાં આવશે, એક હાથી અને ભમરાની પરંપરાગત વાર્તા પણ આવશે જે આપણા પ્રયત્નનું મહત્ત્વ દર્શાવવા માટે છેલ્લાં કેટલાંય વર્ષોથી ગુરુમાઈજી અને ગુરુમાઈજીના શ્રીગુરુ બાબા

મુક્તાનંદ કહેતા આવ્યા છે. સાથેસાથે પ્રાણાયામ વિશેની એક વ્યાખ્યા પણ હશે જે પતંજલિના યોગસૂત્રના દષ્ટિકોણ પર આધારિત હશે. શ્રીગુરુમાઈએ આ પ્રાણાયામ પોતાના નવવર્ષ સંદેશ પ્રવચનમાં શીખવ્યો હતો જેથી આપણને સહજતાથી ધ્યાનમાં જવા માટે મદદ મળી શકે.

વેબસાઇટ પર બીજું પણ ઘણું બધું આવશે — તેથી વેબસાઇટ જોતાં રહો અને સત્સંગ કરતાં રહો. સત્સંગની તમારી દરેક નવી ક્ષણ જ્યારે સંચિત થઈ જશે ત્યારે તમે જાણી લેશો કે તમે સત્સંગની રચના કરવા માટે શક્તિ વધારી રહ્યાં છો. તમે અધિકાધિક નિરંતરતાનો, સાતત્યનો વિકાસ કરી રહ્યાં છો.

એપ્રિલ મહિનાના અંતે, આપણે એક મહાન વિભૂતિનું સન્માન કરીશું જેમણે આપણને સત્સંગ વિશે શીખવ્યું. પ્રાયઃ જ્યારે આપણે તેમને યાદ કરીએ છીએ ત્યારે માનસ પટલ પર આ દૃશ્ય ઊભરાય છે કે તેઓ અસંખ્ય જિજ્ઞાસુઓથી ઘેરાયેલા, સત્સંગ કરી રહ્યા છે અને તેમણે પોતાની શિખામણો અને શક્તિપાત દીક્ષા પ્રદાન કરીને આ જિજ્ઞાસુઓનું જીવન રૂપાંતરિત કરી દીધું છે. હા — ૨૯મી એપ્રિલે, પૂર્ણિમાના દિવસે (અથવા ભારતમાં અને પૂર્વ ગોળાર્ધના બીજા ભાગમાં ૩૦ એપ્રિલે), આપણે ચંદ્ર તિથિ અનુસાર બાબા મુક્તાનંદનો જન્મદિવસ મનાવીશું. વર્ષ ૧૯૯૯ પછી પહેલીવાર ચંદ્ર તિથિ અનુસાર બાબાજીનો જન્મદિવસ મે મહિનાને બદલે એપ્રિલ મહિનામાં આવી રહ્યો છે. બાબાજીના મહિનાનો ઉત્સવ મનાવવા માટે આપણને ઘણો વધુ સમય મળી રહ્યો છે, જેનો શુભારંભ આપણે વેબસાઇટ પર બાબાજીની વાર્તાઓ, બાબાજીની શિખામણો અને તેમના નામસંકીર્તન સાથે કરીશું.

ઘણીવાર જ્યારે હું શ્રીગુરુમાઈને બાબાજી વિશે બોલતાં સાંભળું છું, જ્યારે પણ હું જોઉં છું કે કેવી રીતે તેઓ એ કહેતી વખતે સ્મિત કરે છે કે બાબાજી કેવી રીતે શિખામણ આપતા અથવા બાબાજીની સાથે સંકીર્તન કરવું કેવું લાગતું અથવા જ્યારે હું તેમને બાબાજીની પૂજા કરતા જોઉં છું ત્યારે મારી અંદર બધું સ્થિર અને પ્રશાંત થઈ જાય છે. ક્યારેક એવું થાય છે કે મારા મનની આંખોની સામે બાબાજીના વસ્ત્રોનો ભગવો રંગ ચમકી ઊઠે છે; બાબાજીનો અવાજ અથવા તેમનું હાસ્ય મારા કાનોમાં ગૂંજી ઊઠે છે જેને મેં છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષોથી તેમના પ્રવચનો તથા નામસંકીર્તનના રેકોર્ડિંગમાં સાંભળ્યું છે. મને એવું લાગે છે કે હું ગુરુમાઈજી સાથે અને બાબાજી સાથે સત્સંગ કરી રહી છું; સિદ્ધો સાથે સત્સંગ કરી રહી છું.

બાબાજી અને તેમની શિખામણ પર ચિંતન-મનન કરવું આ વર્ષે ખાસ કરીને અદ્ભુત છે, કારણ કે આ વર્ષે આપણે પરમ સત્યની સંગતિમાં રહેવા માટે ખૂબ જ તીવ્ર લલક સાથે કોશિશ કરી રહ્યાં છીએ, અને ભરપૂર પ્રયત્ન કરી રહ્યાં છીએ જેથી તે લક્ષ્ય સુધી પહોંચવા માટેના આપણા પ્રયત્નોમાં આપણે હજી પણ વધુ સ્થિરતા લાવી

શકીએ. બાબાજી વારંવાર સાધનામાં નિરંતરતાના મહત્ત્વ વિશે શીખવતા; તેઓ વારંવાર સાધકોને કહેતા કે તેઓ તેમના અભ્યાસ કરતા રહે — શ્રદ્ધાથી, ભક્તિથી અને દૃઢતા તેમજ નિર્ભયતા સાથે.

પોતાની એક કવિતામાં બાબાજી લખે છે :

તમારી દષ્ટિ અંતરચિત્ત પર કેન્દ્રિત રાખો.

અંતર સાક્ષીમાં આનંદથી વિશ્રામ કરો.

તમારા પ્રયત્નોને વધારો;

વિવેકનો વિકાસ કરો.

જોશ અને સાહસ સાથે,

ઉપર ને ઉપર ચઢતા રહો.^૨

જોશ અને સાહસ સાથે, ઉપર ને ઉપર ચઢતા રહો. આ પંક્તિઓ વાંચીને, તમે વાસ્તવમાં તમારી સમક્ષ પર્વતની કલ્પના કરી શકો છો — તે ભવ્ય છે અને બરફથી આચ્છાદિત છે અથવા બની શકે તે લીલોતરીથી અને સૂર્યના સોનેરી પ્રકાશથી છવાયેલો છે. અને તમે તેના પર ચઢી રહ્યાં છો, એક એક પગલું ભરીને આગળ વધી રહ્યાં છો; તેની ખાંચાવાળી સપાટીને પાર કરી રહ્યાં છો જે સખત પણ છે અને નરમ પણ. ઉપર ચઢતી વખતે બની શકે કે તમને હંમેશાં કંઈક એવું ન પણ દેખાય, પરંતુ જો ક્યારેક તમે એકાદ ક્ષણ થોભો, તમારા શ્વાસને સાંભળો અને અંતહીન ક્ષિતિજ પર નજર કરો ત્યારે તમને સમજાય છે કે તમે વધુ વિશાળ દૃશ્યમાં પ્રવેશ કરી રહ્યાં છો, જ્યાંની હવા એટલી શુદ્ધ અને સ્વચ્છ છે જેટલી તમે પહેલાં ક્યારેય અનુભવી ન હોય.

આ એપ્રિલ મહિનામાં તમારી સાધના માટે અનેકાનેક શુભેચ્છા.

આદર સહિત,

ઈશા સરદેસાઈ

૧ અંગ્રેજી ભાષાંતર © ૨૦૧૮ એસ.વાય.ડી.એ. ફાઉન્ડેશન. સર્વાધિકાર સુરક્ષિત.

૨ સ્વામી મુક્તાનંદ, Reflections of the Self, દ્વિતીય આવૃત્તિ (સાઉથ ફોલ્સબર્ગ, ન્યૂયોર્ક : એસ.વાય.ડી.એ. ફાઉન્ડેશન, ૧૯૯૩) પૃષ્ઠ ૬૪.